

COLLOQUIA RUSSICA

Series I, vol. 6

RUS' AND COUNTRIES OF THE LATIN CULTURE (10TH–16TH C.)

Publication from the 6th
International Scientific Conference,
Krakow, 26th–28th November, 2015

Editor
Vitaliy Nagirnyy

Krakow 2016

Editorial board:

Dariusz Dąbrowski (Bydgoszcz), Đura Hardi (Novi Sad),
Aleksy Martyniuk (Minsk), Adam Mesiarkin (Bratislava),
Vitaliy Nagirnyy (Krakow) – editor, Rafał Swakoń (Krakow),
Myroslav Voloshchuk (Ivano-Frankivsk), Barbara Żurek (Krakow) – editorial assistant

Advisers:

Prof. Leontiy Voytovych (Lviv), Igor Danilevskiy (Moscow)

Revision, translation and stenographic recording:

Magda Arsenicz, Magdalena Frączek, Jakub Jezierski, Monika Kamińska,
Halyna Poslavska, Arkadiusz Siwko, Andriy Stasiuk

Desktop publishing:

Barbara Żurek

Cover design:

Barbara Żurek

On cover:

front page:

Miniature of the Gertrude Psalter

(Museo Archeologico Nazionale, Cividale, Italy)

last page:

„Comercial relations of ancients russian principalities in the 12th century”,

by Stsiapan Tsemuschau

Editorial board might not share contributors views and their opinions are not to be identified
with Editorial board's outlook.

Copying and reprinting without written permission from the Editorial board is forbidden.

© Copyright by the Jagiellonian University

Krakow 2016

ISSN 2353–219X

Editorial board:

Zakład Historii Europy Wschodniej, Instytut Historii,
Uniwersytet Jagielloński, ul. Gołębia 13, p. 303, 31–007 Kraków

Contents

Preface	13
Przedmowa	16
Предисловие	19
The list of the participants of the conference	23
The welcoming speech by the vice-Dean of the Faculty of History of the Jagiellonian University in Krakow, prof. dr hab. Stanisław A. Sroka.	27
The welcoming speech of the General Consul of Ukraine in Krakow, Oleg Mandiuk.	29
The welcoming speech of the of the President of the Students' of History Scientific Association at the Jagiellonian University, Rafał Swakoń.	31

CHAPTER I: STUDIES

Степан Темушев, <i>Древнерусский посадник и франкский граф: причины различий функционально близких институтов</i>	35
Adam Mesiarkin, <i>Archetyp zgromadzeń wiecowych jako łącznik wschodnich i zachodnich Słowian. Kilka uwag na marginesie przedmiotu historiografii prawa</i> . .	47
Viktor Adamovič, <i>The Accursed Princes: Boleslaus I the Cruel of Bohemia and Sviatopolk the Accursed of Kiev: an Attempt of Comparison</i>	57
Vasilina Sidorova, <i>The Relics of St. Clement of Rome, the Veneration of St. Bruno of Querfurt and Representations of Rus' in the 11th century France</i>	65
Małgorzata Smorağ-Różycka, <i>Kijów – królewskie miasto w czasach Gertrudy Piastówny Izjasławowej</i>	73
Konrad Lewek, <i>Odzież kobieca na Rusi i jej wybrane zachodnioeuropejskie analogie X–XI wieku w świetle badań archeologicznych</i>	83

Radosław Liwoch, <i>Militaria jako ślady kontaktów między Wschodem a Zachodem Europy w średniowieczu</i>	95
Norbert Mika, „Крестное целование” – geneza i praktyka stosowania przez władców ruskich, polskich i węgierskich (do końca XII wieku).....	111
Филип Подберёзкин, <i>Братья-ефремяне: Русь начала XIII века глазами ливонских пилигримов</i>	131
Дюра Гарди, „Религиозная принадлежность” князя Ростислава Михайловича во время его жизни в Венгрии.....	137
Tamás Péderi, <i>Military culture of Novgorod in the 13th century according to Western and Novgorodian sources</i>	147
Володимир Александрович, <i>Українське „повернення обличчям до Заходу”: досвід релігійної іконографії XIII–XVI століть</i>	155
Marcin A. Klemenski, <i>Konwenty augustianów-eremitów na ziemiach ruskich w XIV–XV wieku</i>	167
Marcin Grała, <i>Polityka Dymitra Iwanowicza względem Litwy w pierwszych latach funkcjonowania unii krewskiej – wybrane aspekty</i>	173
Юрий Афанасенко, „Русский папа” и Константи́нский собор: религиозные контакты Литовской Руси со странами латинской культуры.....	183
Алексей Мартынюк, <i>Новгород – Вильна – Краков – Львов: где могли встретиться в середине XV века киевский митрополит Исидор и доминиканец Иоганн Реллах?</i>	195
Павел Сморж, <i>Ганзейские купцы и запрет ввоза пива в Великий Новгород и Псков во второй половине XV века</i>	215
Wojciech Sawicki, <i>Postać Lwa Daniłowicza w oczach Macieja Strykowskiego</i>	229
Irina Koluzaeva, <i>Filon Kmita Czarnobyłski: „gente Ruthenus natione Lithuanus”</i>	243
Justyna Gałuszka, „ <i>A iż się uskarżają Ich Mśc pp. bracia diversae religionis</i> ”: problematyka wyznaniowa na sejmikach województwa ruskiego przed sejmem warszawskim 1597 roku.....	249

CHAPTER II: DEBATES

Debate 1, <i>The Western influence in Rus’ in the 10th–13th centuries</i>	259
Debate 2, <i>Russian chronicles as the source for the study of cultural contacts of Rus’ with the countries of the Latin West</i>	273

CHAPTER III: LITERATURE REVIEW

- Zofia A. Brzozowska, *Święta księżna kijowska Olga. Wybór tekstów źródłowych*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014, 217 s. [Софія А. Бжозовська, *Свята київська княгиня Ольга. Вибрані джерельні тексти*, Лодзь: Видавництво Лодзького університету, 2014, 217 с.] – Мар'яна Мосорко..... 285
- Karol Kollinger, *Polityka wschodnia Bolesława Chrobrego (992–1025)*, Wrocław: Chronicon, 2014, 526 s., 17 il., tab., map. – Michał Beczek..... 287
- Zofia A. Brzozowska, *Sofja uosobiona Mądrość Boża. Dzieje wyobrażeń w kregu kultury bizantyńsko-słowiańskiej*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2015, 478 s., illustr. (Seria: *Byzantina Lodziensia*, t. 24) [Софія А. Бжозовська, *Софія – персоніфікована Божа Мудрість. Історія уявлень у колі візантійсько-слов'янської культури*, Лодзь: Видавництво Лодзького університету, 2015, 478 с., ілюстр. (Серія: *Byzantina Lodziensia*, т. 24)] – Віталій Нагірний..... 289
- Степан Темушев, *Образование Древнерусского государства*, Москва: Квадрига, 2014, 205 с. [Stsiapan Tsemushau, *Powstanie państwa staroruskiego*, Moskwa: Kwadryga 2014, 205 s.] – Arkadiusz Siwko..... 291
- Mariusz Bartnicki, *Władca i poddani w historiografii ruskiej XI–XIII wieku*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015, 344 s. [Маріуш Бартніцький, *Володар і піддані в руській історіографії XI–XIII століть*, Люблін: Видавництво Університету Марії Кюрі-Скłodовської, 2015, 344 с.] – Мирослав Волощук..... 293
- Леонтій Войтович, *Галич у політичному житті Європи XI–XIV ст.*, Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2015, 477 с. [Leontij Wojtowycz, *Halicz w życiu politycznym Europy XI–XIV wieku*, Lwów: Instytut Ukrainoznawstwa im. I. Kryp'iakewycza, 2015, 477 s.] – Myroslav Voloshchuk... 295
- Norbert Mika, *Walka o spadek po Babenbergach. 1246–1278*, Racibórz: WAW, 2008, 136 s. [Норберт Мика, *Война за наследство Бабенбергов. 1246–1278*, Рацибож: WAW, 2008, 136 с.] – Алексей Мартынюк..... 299
- Ингеборг Крюгер, Елена Рыбина, *Средневековые стеклянные зеркала*, Москва: Издательство Аргамак-Медиа, 2013, 248 с. + черно-белые снимки и рисунки [Ingeborg Krüger, Elena Rybina, *Średniowieczne szklane zwierciadła*, Moskwa: Wydawnictwo Argamak-Media, 248 s. + czarno białe fotografie i rysunki] – Aneta Gołębiowska-Tobiasz..... 301
- Alba Rusica: белорусские земли на перекрестке культур (X–XVI вв.)*, отв. ред. А. В. Мартынюк, Москва: Квадрига, 2015, 255 с. [*Alba Rusica: ziemie*

biatoruskie na skrzyżowaniu kultur (X–XVI w.), pod red. A. W. Martyniuka, Moskwa: Kwadryga, 2015, 255 s.] – Vitaliy Nagirnyy. 303

Андрей Гіль, Ігор Скочиляс, *Володимирсько-Берестейська єпархія XI–XVIII століть: історичні нариси*, Львів: Національна академія наук України, інститут археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; УКУ, Інститут Центрально-Східної Європи, 2013, 288 с. [Андрей Гиль, Игорь Скочиляс, *Владими́ро-Бре́стская епархия XI–XVIII столетий: исторические очерки*, Львов: Национальная академия наук Украины, институт археографии и источниковедения им. М. С. Грушевского; УКУ, Институт Центрально-Восточной Европы, 2013, 288 с.] – Андрей Стасюк. 305

Andrzej Gill, Ihor Skoczylas, *Kościóły Wschodnie w państwie polsko-litewskim w procesie przemian i adaptacji: metropolia kijowska w latach 1458–1795*, Lublin–Lwów: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2014, 684 s., mapy [Андрей Гіль, Ігор Скочиляс, *Східні церкви в Польсько-Литовській державі у процесі перетворень та адаптування: Київська митрополія в 1458–1795 роках*, Люблін–Львів: Інститут Центрально-Східної Європи, 2014, 684 с., карти] – Юрій Довган 307

Krzysztof Stopka, *Jezyki oswajane pismem. Alografia kipczacko-ormiańska i polsko-ormiańska w kulturze dawnej Polski*, Kraków 2013, 274 s. + 125 barwnych i czarno-białych fotokopii dokumentów [Krzysztof Stopka, *Languages tamed with writing. Kipchak-Armenian and Polish-Armenian allography in the culture of the old Poland*, Cracow 2013, 274 p. + 125 colour and black and white photocopies of documents] – Aneta Gołębiowska-Tobiasz. 309

Georg Tectander, *Dobrodružná cesta přes Rusko do Persie v letech 1602–1604*, z ruského originálu přeložil P. Voček, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2014, 119 s. [Seria: *Edice Studie*, vol. 35] – Viktor Adamovič 311

Ігорь Данилевский, Татьяна Таирова, Александр Шубин, Виктор Мироненко, *История Украины*, Санкт-Петербург: Алетейя, 2015, 508 с. [Ігор Данілевський, Тетяна Таїрова, Олександр Шубін, Віктор Мироненко, *Історія України*, Санкт-Петербург: Алетейя, 2015, 508 с.] – Албена Стаменова 313

Княжа доба: історія і культура, відп. ред. В. Александрович; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Вип. 9: *Король Данило Романович 1264–2014*, Львів 2015, 360 с. [*The Princely Epoch: History and Culture*, ed. V. Aleksandrovych; National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies, Vol. 9: *King Danylo Romanovych 1264–2014*, Lviv 2015, 360 p.] – Vitaliy Nagirnyy. 317

Studia Historica Europae Orientalis: Исследования по истории Восточной Европы, Научный сборник, т. 7, под ред. А. Мартынюка и Г. Голенченко, Минск: Издательство БГУ, 2014, 296 с. [*Studia Historica Europae Orientalis*:

<i>Studia nad dziejami Europy Wschodniej</i> . Zbiór naukowych prac, t. 7, pod. red. A. Martyniouka i G. Golenchenko, Minsk: Wydawnictwo BGU, 2014, 296 s.] – Arkadiusz Siwko	318
<i>Studia Slavica et Balcanica Petropolitana</i> = <i>Петербургские славянские и балканские исследования</i> , вып. ред. А. Филюшкин, 2014, № 2 (16), 222 с.; 2015, № 1 (17), 248 с. – Юрий Довган	319
<i>Materiały Archeologiczne</i> , red. J. Górski, Kraków: Muzeum Archeologiczne w Krakowie, t. 38, 2010, 262 s.; t. 39, 2013, 310 s.; t. 40, 2015, 326 s. – Monika Kamińska	322
<i>Medea. Studia mediaevalia et antiqua</i> , t. 17–18 [2013–2014], Bratislava 2015, 137 s. – Magdalena Frączek	324
Information about authores	325

Mariusz Bartnicki, *Władca i poddani w historiografii ruskiej XI–XIII wieku*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015, 344 s. [Маріуш Бартніцький, *Володар і піддані в руській історіографії XI–XIII століть*, Люблін: Видавництво Університету Марії Кюрі-Скłodовської, 2015, 344 с.]

Підсумком багатолітніх студій люблінського історика Маріуша Бартніцького над історією середньовічної Русі стала поява його монографії *Володар і піддані в руській історіографії XI–XIII століття*. Автор, шляхом аналізу головно літописних творів, відобразив зміни суспільних уявлень про ідеального володаря. Поєднуючи скандинавські, центральноєвропейські і візантійські мотиви організації та ідеології управління, династія Рюриковичів упродовж XI–XIII століть, за словами М. Бартніцького, створила власну оригінальну та доволі успішну модель державного устрою.

У першому розділі *Володар законний – володар узурпатор. Легітимізація влади за переказами руських літописів XI–XIII століть* (с. 25–134) історик окреслив „історичний шлях” династії Рюриковичів до та після правління київського князя Володимира Святославовича. „Новим початком” для його нащадків учений вважає доленосне рішення прийняти християнство. Головна увага приділяється символічним аспектам наповнення та легітимізації влади: спорудженню головного храму та формуванню основного культу (святої Софії – за зразком імперської столиці в Константинополі), місцю інтронізації князя (як приклад – „Галичина могила”), князівській присязі та її сакральному значенню (хресне цілування), ролі курії в житті країни (прийом послів, бенкети для містян), поховання князя тощо. Поряд з тим дослідник постійно акцентує увагу на поважному впливові місцевої знаті, участь якої в житті міста і землі часто впливала й на долю вінценосних Рюриковичів.

Другий розділ *У пошуках ідеального володаря. Образ доброго монарха в концепціях руської історіографії XI–XIII століть* (с. 135–230) відображає, на основі літописних сюжетів, *Повчання* Володимира Мономаха (с. 184–199) та творів церковного походження (*Слово про Закон і Благодать* митрополита Іларіона, с. 138–153, 200–215) плінність уявлень про досконалого правителя. Серед руських володарів, які в цій частині праці привернули особливу увагу М. Бартніцького, – Володимир Святославович, Володимир Всеволодович Мономах та Олександр „Невський”. На жаль, дещо сумбурно відображено на цьому тлі справді „ідеальних” для свого часу князів – Ярослава Володимировича, канонізованого Помісним собором Української православної церкви Київського

патріархату у 2008 р., та короля Русі Данила Романовича, названого літописцем „вторый по Соломонѣ”.

Від XI століття стиль життя князя, його двір, духовні практики, ідеологічне наповнення краю архітектурною та інтелектуальною складовою поступово уподібнювалися до інших християнських держав. На даному етапі ідеал руського володаря, який до хрещення був радше воїном, поступово перетворювався на боголюбивого та лагідного правителя. Втім після XII століття ситуація вкотре змінилася і, як переконаний автор, образ хороброго й сміливого князя-воїна став пріоритетним.

Взаємини руського правителя зі знаттю і нижчими верствами суспільства найчіткіше читаються в останньому розділі *Володар і піддані в конфліктних ситуаціях. Виступи проти влади та спроби компромісів* (с. 231–305). Навіть попри набуття благословенної Богом влади, князь не отримував гарантій спокійного правління. Імовірність вибуху суспільного незадоволення була природною, особливо якщо громада вважала володаря „грішним”. Роль віча, здатного спровокувати кровопролиття, у таких випадках вважалася визначальною. Польський вчений перелічив зафіксовані літописом випадки міських бунтів (1068, 1125, 1135–1136, 1171), наслідком яких могли стати й замах на вбивство (Романовичів), убивство (Ігоря Олеговича, Андрія Боголюбського) або страта вінценосної особи (Володимира й Романа Ігоревичів).

Доцільність захисту інтересів громади, за словами автора, нерідко зіштовхувала князя з боярами, особливо, коли ті підтримували іноземних володарів. Дуже добре М. Бартніцький відобразив це на прикладі середньовічних Києва (1069) і Галича (1221, 1226). Серед князів, які намагалися жорстко підпорядкувати місцеві еліти, автор називає Андрія Боголюбського, Романа Мстиславовича та Данила Романовича.

У висновках (с. 306–314) дослідник дійшов такої думки: „Зміни в сприйнятті суспільством ролі володаря, на основі нарративних переповідань, залежали від двох головних чинників: культурних змін, які можемо бачити на Русі впродовж XI–XIII століть [...] та актуальної політичної ситуації” (с. 314).

Мирослав Волощук